

6. Uroкова Sharofat. (2023). Digitalization of education at the present stage of development. World Bulletin of Management and Law, 23, 60-63. Retrieved from <https://scholarexpress.net/index.php/wbml/article/view/2873>
7. Ilich, M. E. (2022, February). Problems of professional development of future teachers in the field of informatics. In Conference Zone (pp. 193-194).
8. Ilyich, M. E. (2023, November). Aspects of improving the education system in technological universities. In E Conference World (No. 2, pp. 128-137).
9. Kadirbergenovna, B. L. (2023, November). Methodology for organizing the process of distance education and its teaching. In E Conference World (No. 2, pp. 160-164).
10. Laylo, B., & Malika, D. (2023). Capabilities of scratch for working with animations. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 11(11), 1118-1120.
11. Sharofat, O. R. (2023, May). Electronic learning resources and requirements for their creation. In International Scientific and Practical Conference on Algorithms and Current Problems of Programming.
12. Bahadir, U. S. (2023, November). Creating a control test in plickers. In E Conference World (No. 2, pp. 107-111).

ИНКЛЮЗИВ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА МАЛАКАЛИ ЎҚИТУВЧИЛАРНИ ТАЙЁРЛАШДА УЗЛУКСИЗ ТАЪЛИМНИНГ АҲАМИЯТИ

Қодиров Махмуджон Мухаммаджонович

*Тошкент давлат педагогика университети доценти, педагогика фанлари
бўйича фалсафа доктори (PhD)*

Аннотация: Ушбу мақола педагогика олий таълим муассасаларида инклюзив таълим тизимида малакали ўқитувчиларни узлуксиз таълимнинг аҳамияти самарадорлигини оширишга хизмат қилади.

Калит сўзлар: инклюзив, таълим, ривожланиш, ўқувчи, узлуксиз, мутахассис, меҳнат бозори.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги

“Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон Фармонида [2] мувофиқ Ўзбекистонда инклюзив таълимни ривожлантириш, алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини такомиллаштириш ҳамда уларга кўрсатиладиган таълим хизматлари сифатини яхшилаш мақсадида бир қатор вазифалар ишлаб чиқилди. Унга кўра 2020-2025 йилларда инклюзив таълимни амалиётга жорий қилиш концепцияси, ҳар йил учун тасдиқланган “Йўл харитаси” асосида босқичма-босқич амалга ошириш, уларнинг тахлилини олиб бориш каби масалалар қамраб олинган.

Юртимизда ўтган давр мобайнида ўсиб бораётган ёш авлодни соғлом ва ҳар томонлама етук вояга етказиш, таълим-тарбия жараёнига самарали таълим ҳамда тарбия шакллари ва усуллари жорий этишга қаратилган узлуксиз таълимнинг самарали тизимини ташкил этиш бўйича кенг кўламли ишлар амалга оширилмоқда.

Узлуксиз таълим – бу таълим жараёнидаги ўсиш (умумий ва касбий жиҳатдан) ҳисобланиб, шахс ҳаёти давомидаги кучини шаклланишига олиб келади, албатта шахс ва жамият эҳтиёжидан келиб чиққан ҳолда, ташкиллаштириш ишлари давлат ҳамда жамоат институтлари томонидан амалга оширилади. Узлуксиз таълимнинг мақсади – инсонни ҳаёти давомида бир бутун шахс сифатида ривожлантириш, тез ўзгарувчи дунёда ижтимоий кўникма ҳосил қилиш ва унинг меҳнат фаолият имкониятларини ошириш, ўқиш қобилиятларини ривожлантириш, уни интилишлари ва имкониятларини шаклланишини таъминлашдир.

Узлуксиз таълим тизимида, мактабгача таълим ташкилоти, умумтаълим мактаби, профессионал ва касб-ҳунар таълими, олий таълим (бакалавр, магистратура), олий таълимдан кейинги таълим (таянч докторантура, докторантура) ҳамда малака ошириш тизимларини киритиш мумкин.

Бунда, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 13 октябрдаги “Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги

ПҚ-4860-сонли қарорига [1] мувофиқ инклюзив таълим тизими босқичма-босқич бошқа умумий ўрта таълим муассасаларида жорий қилиниши; алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган ҳар бир боланинг инклюзив таълим олиш ҳуқуқини таъминлашга қаратилган чора-тадбирлар амалга оширилиши; инклюзив таълимда ўқитиш усуллари такомиллаштирилади ҳамда таълим жараёнига индивидуаллаштириш тамойиллари босқичма-босқич жорий этилиши; инклюзив таълим жараёнида ўқувчиларни маънавий-ахлоқий тарбиялашга, уларнинг жисмонан соғлом ва бақувват шаклланишига қаратилган чоралар кўрилиши; ўқувчиларнинг жисмоний ва ақлий эҳтиёжидан ҳамда таълим муассасаларининг географик жойлашуvidан келиб чиқиб алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болалар учун ихтисослаштирилган давлат таълим муассасалари (мактаб ва мактаб-интернатлар) (кейинги ўринларда — ихтисослаштирилган таълим муассасалари) сони оптималлаштириш турларини кенгайтириш учун мустаҳкам пойдевор бўлди.

Олиб борилган таҳлил, инклюзив таълимни босқичма-босқич жорий этиш орқали алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болалар учун ихтисослаштирилган таълим муассасалари оптималлаштирилади, уларда таълим олаётган ўқувчиларнинг тенг ҳуқуқли жамият аъзоси сифатида умумтаълим муассасаларида билим олиши таъминланади.

Аввало, биз инклюзив таълим тушунчасига аниқлик киритишимиз керак. “Инклюзивлик”нинг ўзи, хусусиятларидан қатъи назар, мутлақо барча одамларни тўлиқ ижтимоий ҳаётга киритиш жараёнидир.

Шундай қилиб, инклюзив таълим — бу барча болалар умумий таълим тизимига киритилган ўқув жараёни. Бу ерда “барча болалар”, яъни уларнинг жисмоний, ақлий, интеллектуал, маданий, этник, тил ва бошқа хусусиятларидан қатъи назар, аниқ таъкидлаш муҳимдир.

Бу шуни англатадики, болалар ўз яшаш жойларида таълим олиш учун тенг имкониятларга эга. Умумтаълим мактаблари махсус таълим эҳтиёжларини ҳисобга олади ва ўқувчиларга зарур махсус ёрдам кўрсатади. Ва ниҳоят, барча болалар тенгдошлари билан тенг равишда ўрганишлари,

ривожланиши, ижтимоийлашиши ва бир-бирига бағрикенгликни ўргатиши мумкин.

Инклюзив таълимда барча болалар, шу жумладан ногиронлар махсус ажратилган гуруҳда эмас, балки бир синфда ўқийдилар. Шуниси эътиборга лойиқки, махсус гуруҳлар ва муассасалар қолаверади, улар тугатилмайди, аммо ота-оналар боласи учун муассасани танлаш ҳуқуқига эга.

Бугунги кунда инклюзив таълим тизимида малакали кадрлар тайёрлаш учун шарт-шароитлар яратиш, шунингдек, сурдопедагогика, логопедия ҳамда олигофренопедагогика йўналишларидаги педагог ва мутахассис кадрларни қайта тайёрлаш тизими ташкил этилмаган.

Шундай қилиб, умумтаълим мактаблари, ўрта махсус касб таълими соҳаларига тегишли инновацион ривожланиш тенденцияси ҳисобига, узлуксиз таълим ғоясини киритиш, шу орқали шахсда таълимдаги фаолиятини босқичлар ўртасидаги изчиллигини, яъни кетма-кетлигини таъминлаганлигини киритса бўлади. Таълимдаги узлуксизлик ғояси, таълим тизимида босқичма-босқич поғоналардан бошланғичдан юқорига қараб кўтарилиш имкониятини яратади, бу ўз навбатида иштирокчиларнинг касбий ва шахсий фаолияти жараёнидаги ривожланишни англатади ва бир босқичда берилган вазифанинг ўзига хос ечими топилади.

Умуман олганда узлуксиз инклюзив таълим тизимида мактабгача таълим, умумий ўрта таълим, ўрта махсус ва профессионал таълими ҳамда олий таълим муассасаларини киритиш, таълим жараёнига янги касбий фаолиятни ва шахсни ривожлантирувчи йўллари ишлаб чиқаришни талаб этади, бу жараён ўз-ўзидан келгусида замон талабига мос келадиган юқори малакали мутахассислар етишиб чиқишини таъминлайди.

Муаммонинг ечимларидан бирини биз юқори, самара берадиган ҳар қандай жараён ва ўзгаришларга мослаша оладиган ижтимоий технологиялар орқали лойиҳалаштирилган узлуксиз инклюзив таълим тизимини тузишга мослаша билиш ва мустақил ўқиш, ижтимоий-иқтисодий муҳит, ҳар бир инсонни самарали узлуксиз таълим билан таъминлай олади.

Демак, хулоса қилиш мумкин: бўлажак инклюзив таълим ўқитувчиларида олий таълим муассасасида тадбиркорлик фаолиятини шакллантириш, уларнинг мутахассис бўлиб етишида асосий жиҳатлардан бири бўлиб ҳисобланади. Шу билан биргаликда бу борада олий таълим муассасаси ва жойлардаги меҳнат бозорининг имкониятларини ҳам инобатга олиш лозим.

Юқоридагиларни амалга ошириш учун таълим қўп босқичли тизимга айланиб, унга сингиб бориши керак. У шундай тизим бўлиши керакки, унда умумий таълим ва ораликдаги босқичлар изчиллиги табиий равишда амалга оширилиши лозим, вертикал кўринишдаги босқичда (мактабгача таълим, умум ўрта таълим, ўрта махсус, профессионал таълим, олий таълим ва олий таълимдан кейинги таълим), жумладан унинг турли шаклларидаги, поғона ва ўқув муассасалари, горизонтал кўринишда бўлиши керак. Долзарб ғоялардан бири бу, умум ўрта таълим, ўрта махсус ва касб-ҳунар таълими, олий таълим ўқув дастурларини биргаликда алоқадорлигини таъминлаган ҳолда тузиш керакдир. Бу эса узлуксиз таълимда юқори малакали билим ва амалий малака соҳибларини, иқтисодий ҳолатларга тез мослаша оладиган етук шаклланган мутахассисларни узлуксиз жараёнда етиштириб чиқаришни тақазо этади.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 13 октябрдаги “Алоҳида таълим эҳтиёжлари бўлган болаларга таълим-тарбия бериш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-4860-сонли қарори.

2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 29 апрелдаги “Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5712-сон Фармони.

3. Mukhammadjonovich, K. M. (2022). Formation of professional competence of teachers of future technological education. current research journal of pedagogics, 3(10), 34-41.

4. Qodirov, M. M. (2024). Future technological education of professional teachers' competence of formation mechanisms. current research journal of pedagogics, 5(02), 68-76.

5. Шомахмудова Р. Инклюзив таълимнинг назарий ва амалий асослари. Ўқув-методик қўлланма. – Т.: «Раззоқов О.Ж.», 2007. – 3,25 б.т.

BO‘LAJAK BOSHLANG‘ICH SINF O‘QITUVCHILARNING MUSTAQIL ISHLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHDA ELEKTRON TA‘LIM RESURLARINI MAZMUNI

*G‘aniyev Doniyor, Samarqand tumani
“Knowledge source” nodavlat ta‘lim
muassasasi o‘qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada mustaqil ishlash haqida tushuncha beriladi. Bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv kompetentsiyasini shakllantirishda mustaqil ishning xususiyatlari haqida va ularni shakllantirishda elektron ta‘lim resurslari haqida gap boradi.

Kalit so‘zlar: mustaqil ishlash, kompetensiya, elektron ta‘lim resurslari.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘quv va kognitiv kompetentsiyasini shakllantirishning samarali vositasi sifatida mustaqil ish g‘oyasini ximoya qiladi: mustaqil ishning tarkibiy qismlari va shakllari ko‘rib chiqiladi; “Pedagogika” o‘quv fanining “Pedagogika fani va faoliyatiga kirish”, “Pedagogikaning umumiy asoslari” modullarini bo‘lajak o‘qituvchilar tomonidan o‘rganish jarayonida mustaqil ishlarni tashkil etish masalasi ochib berilgan. Mustaqillikni ilmiy va uslubiy ta‘minlashning dolzarbligi bo‘lajak o‘qituvchilarning ishi ustuvor e‘tibor bilan ko‘rsatilgan. Ushbu turdagi o‘quv faoliyatini tizimli tashkil etishdagi amaliy faoliyat, shuningdek, bo‘lajak o‘qituvchilarning o‘zlari mustaqil ishlarni tashkil etish, mazmuni, texnologiyasi va tartibini bilish, uning o‘quv va kognitiv kompetentsiyani shakllantirishdagi rolini tushunish zarurati. Boshqa asosiy vakolatlar qatorida kelajakdagi o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligini aniqlash.